ህገ መንግስቲ ኢትዮጵያ ብረብሓ ትግራይ እንትረአ ከም መእተዊ

ብበዓል ሞያ (lemam2010@gmail.com)

ሃገራት ዝተመስረታሉ ፖለቲካዊን ታሪኻዊን ከይዲ እንትረአ ዳርጋ መብዛሕተአን ብ ጉልበት (through blood and iron[1]) ከም እተመስረታ ዝፍለጥ'ዩ:: ኮይኑ ግና ብፍላይ እተን ህብረ ብሄር ኮይነን እሞ እቲ ንኡስ ብሄር (non core nation) ዓርሰይ ናይ ምምሕዳር መሰል ይተሓለወለይ: እቲ ማእኸል እውን ፍትሓውን ሓቓፊን ይኹን ዝብል ሕቶ ዘጋጠመን ሃገራት: ኣብ 1970 (ኣ ፈ.) አቢሉ እት ብጉልበትን ብሓደ ብሄር (core nation) ተታሒዙ ዝነበረ **ስልጣን**: **ተረኽን** ብድርድር: እቲ ማእኸል ፍትሓዊ ንምግባር: እቲ ንኡስ ብሄር ድማ ዓርሱ ዘመሓድረሉ ስርዓት ንምፍጣር ተኻኢሉ እዩ:: ኣብ ገሊኡ ኣብ ትሕቲ ኣሃዳዊ ስርዓት ኮይኑ ዘይምእኹል ምምሕዳር መልክዕ እንትሕዝ (ንኣብነት እንግሊዝ ምስ ስኮትላንድ: ስፐይን ምስ ካታላን): ኣብ ገሊኡ ድማ ብፌደራል ስርዓት: (በልጀም ኣብ መንጎቶም ፈረንሳይን ደች ቓንቓ ተዛረብትን: ካናዳ ድማ ምስ ቶም ፈረንሳይ ተዛረብቲ) መልክዕ ሒዙ እዩ:: በዚ ኣቢለን ድማ ዴሞክራሲያዊን ህብረ ብሄራዊን ዝኾነ ስርዓት ክሃንጻ ክኢለን እየን (democratic unity in a multinational federal or quasi federal state):: ብታሪኽ ንነዊሕ እዋን በት ገዛኢ ብሔር ኣብቲ ንዑስ ብሔር ተጻዒኑ ዝነበር **ናይ ጉልበት ሓድነት** እውን በቲ ንዑስ ብሔር ዝተገብረ መሪር ቃልሲ ቀስ ብቐስ **ናብ ዴሞክራሲየዊ ሕብረ ብሔር ሓድነት** ክሰጋገር ክኢሉ እዩ::

ናብ ኢትዮጳጵያ እንትንመጽእ ኣብ መበል 19 ክፍለ ዘመን መወዳእታን መበል 20 ክፍለ ዘመን መበእታን ዝተመስረተ ኣሃዳውዊ: ፊውዳልን ጨፍላቒን ስርዓት ምንም ዓይነት ሪፎርም ከይ ገበር ብ1966 ዓም እብዮት እንትጽረግ ኣብቲ ናይ ህዝቢ ዓርስኻ ምምሕዳር መሰል ዝምልከት (ደርጊ ዋላ እኳ ኣብቲ ፈለማ ናይ ስልጣን ዘሙኑን ኣብቲ 1980 ዝአወጆ ህገ መንግስቲን ብተወሰነ መልክዕ ተሞከረ እዉን ምስቲ ናይቲ ስርዓት ባህሪ ተሓዊሱ) ንነዊሕ እዋን ናይ ኪናት ምኽንያት ኮይኑ እዩ:: ብናይ ሕወሓት ኢህወደግ ዝመርሖ ከቢድን መሪርን መስዋእቲ ድሕሪ ውድቀት ደርጊ ንመጀመርያ ግዜ ዴሞክራሲያዊ ሓድነት ኣብ ትሕቲ ህበረ ብሄራዊ ፈደራል ስርዓት ብዝብል እቲ በኣጼ ምንሊክ ዝተተኸለ ናይ ጉልበት ሓድነት **ብውስን መልክዑ** ክእርሞን ክምልሶን ፈቲኑ እዩ:: አዚ ግን ድማ ድሕሪ ቀዳማይ ምኒስተር ነበር ሃይለ ማርያም ደሳለኝ ካብ ስልጣን ምልቃቕ ታሃገር **ተመሊሳ ናብ ጉልበት መሰረት ዝገበረ ሓድነት** ዝብል ናይ **አጼ ስርዓት ተመሊሳ** ትመስል:: ብሓጺሩ እንትረአ እዛ ሃገር ብውስን መልክዑ ብዘይካ ካብ 1983-2010 ዓም ዘሎ ዘመን: ናይ ጉልበት ሓድነት እምበር ዴሞክራሲያዊን ሕበረ ብሄራዊ ፌደራል ሓድነት ዝበሃል ኣይትፈልጥን:: ኣይትፈልጥን ጥራሕ እንተይኮነስ **ሓድነት** ንዝብልዎ ነገር ንምርግጋጽ እስካብ **ፋሽስታዊን ጽንተት ምፍጻምን**[2] ከም ትኸድ ኣብቲ ናይ አጼ ዘመን (ምንሊክ ሃይለ ስላሰን)[3] ይኹን ወታደራዊ መንግስቲ (ደርግ) ከም ኡውን እቲ ሕዚ ኣብ ስልጣን ዘሎን ብዘይ ምንም አፈላላይ: እኳ ደኣስ ካብ ግዘ ናብ ግዘ እናኸፍአን እናበአሰን ከም ዝኸድ ተራእዩ እዩ:: ፓሊሲ

---

[1] This is a famous speech made by Otto von Bismarck in 1862 who played a major role in unifying Germany. For details See Charles Tilly, ed., *The Formation of National States in Western Europe,* (Princeton: Princeton University Press, 1975) 75

[2] The ***costs*** of maintaining Ethiopia's unity and territorial integrity has become *so high* that in most cases 'unity and territorial integrity,' seen from those who do not control the center and aspire for democratic multination unity means imposed fascist rule, ethnic cleansing and genocide. This has been the dominant feature of the Ethiopian empire

[3] Alemseged Abay, *Identity Jilted or Re Imagining Identity? The Divergent Paths of the Eritrean and Tigrayan Nationalist Struggles,* (Lawrenceville: NJ, 1998); Alex de Waal, *Evil Days: 30 Years of War and Famine in Ethiopia*, An African Watch Report (1991)

እምፓየር ኢትዮጵያ ቀደም ኢድካ ሃብ ወይ ዓጺና ብጥምየት ክነርግፈካ (surrender or starve)[4] ዝብል ዝነበረ እንትኾን ሎሚ ድማ ኢድካ ሃብ ወይ ክነጥፈአካ ኢና (surrender or perish[5]) ዝብል ልዕል ዝበለ ናይ ጽንተት ብርኪ ኮይኑ መጺኡ:: ህዝቢ ትግራይ ካብ ግዘ ናብ ግዘ እናተፈላለዩን መልከዖም እናቐየሩን ንዝመጹ ናይ ጉልበት ሓድነት ፈጸምትን እስካብ መዓስ እዩ ንብረቱን ሓፍቱን እናተዘመተ: ምሩጻት ደቁ እናገበረ: አዴታቱ እናተዓመጻ: ሓዊ ኣብ ዝባኑ እናነደደን: ጽንተት እናተፈጸሞ ክነብር? እዛ ሃገር እት ፈልጦ ናይ **ጉልበትን ፋሽስታዊ ሓድነትን ጥራሕ እንተኾይኑ** እሞ እዙይ ድማ ኣብ መበል 21 ክፍለ ዘመን ብዝኸፍአ እንትፍጸም ረብሓ ትግራይ ከመይ ጌርካ ኣብ ከምዙይ ዝበለ ስርዓት ምርግጋጽ ይከኣል **ዝብል ሕቶ ናይ ሕዚ ወለዶ ክምልሶ ዝግባእ መሰረታዊ ሕቶ ኮይኑ ይርከብ::** ከም ተረዳእኽዎ ድማ እቲ ኩነታት 2013 ዓም ምስ ጀመረ መብዛሕትኡ ተጋዳላይ ትግራይ: 'ትግራይ ትስዕር' እናበለ ግንባሩ ንዓረር ከም ዝሃበ ይፍለጥ:: ኣብ ተፈላለይ ክፋል ዓለም ተኣምር ዝሰርሐ ድያስፖራውን ተኾነ በዚ እንፈት ይቃለስ ከም ዝነበረ ይፍለጥ:: ከም ውድብ እንታይ ዓይነት መደብ ከም ዝነበሮ ብግልጺ ዝነጸረን ዘጠራጥርን ምንባሩ ዝጥቁሙ ነገራት አለው:: ድያስፖራ ትግራይ ብ TMH ኣብ ነሓሰ ቅድሚቲ ናይ መወዳእታ ወራር ኣብ አሜሪካ ኣዳልይዎ ኣብ ዝነበረ መድረኽ ወኪል ውድብ ዘቕረብዎዎ ይኹን ሰራዊት ትግራይ ካብ ደብረ ብርሃን ንኽምለስ ዝገበሮ **ፖለቲካዊ ምኽንያት** ምስ **ንጽረት ዕላማ** ዝተታሓዘ ይምስል::[6] ብዝኾነ እቲ ድሕሪ **ምፍራም ውዕሊ ፕሪቶርያ** ዘሎ ኩነታት (ናብ ቅድሚ ኺናት ዝነበርኩሞ ኩነታት ምምላስ ዝብልን በተፈላለዩ **ከባቢያዊን ዓለም ለኸ ሓይልታት** ድጋፍ ተፈረመ)[7] **መሰጋገሪ መድረኽ** እምበር ዘለቔታ ዘለዎ ስርዓት ኣይመስልን:: እዚ መድረኽ እዚ **መሰጋገሪ እዩ** ዝብለሉ ካሊእ ተወሳኺ ምክንያታት እዉን ምቕራብ ይከኣል'ዩ::

እታ ሃገር ትኹን ትግራይ ኣብ ስግግር ዘለዋ ምኺነንን ኣብ ስግግር ግዘ ክግበር ዝግበኦን

ናይ ኦሮሞ ዴሞክራሲያዊ ፓርቲን እዜማን ብጥምረት[8] ዝመርሖ መንግስቲ እታ ሃገር ናበይ ትኸድ ኣላ ዝብል ሕቶ ማንም ብርግጸኝነት ክመልሶ ዝኽእል ዘሎ አይመስለንን:: ኮይኑ ግና ጥዕና ኣብ ዘለዎ መንገዲ ከምዘይኮነት ግን ብግልጺ ምርአይ ይከኣል'ዩ:: ብዙሕ ክፋል አምሓራ ክልል: ምዕራብን ደቡብ ኦሮምያን ፌደራል መንግስቲ አይቆጻጸሮን ጥራሕ ተይኮነስ ቁሉዕ ኪናት አሎ:: ምናልባት እዉን ዘመናዊ ታሪኽ ተባሂሉ ካብ ዝፍለጥ: እታ ሃገር ከም ዝሓለፉ **5 ዓመታት በዝሒ ኪናትን ጎንጽን ተራእዩ** አይፈልጥን:: በት ተፈጥረ ኪናትን ተታሓሓዘ ምኽንያትን ድማ ኣብዝ ሕዚ እዋን እታ ሃገር ልዕሊ **5 ምልየን** (ብዓለም ብርኪ እተ ዝለዓለ

[4] Robert Kaplan, Surrender or Starve: Travels in Ethiopia, Sudan, Somalia and Eritrea (New York: Vintage books, 1988); Augustus Wylde, *Modern Abyssinia* (London: Methuen and Co. 1901)

[5] Assefa Fiseha, 'Tigray: A Nation in Search of Statehood?' *International Journal of Minority and Group Rights* 30:4 (2023): 742-788

[6] TPLF's long held view is 'class in content, ethno national in form.' There are evidences that show that TPLF/EPRDF led Ethiopia focused more on class: peasant based democratic centralism, revolutionary democracy, developmental state while suppressing ethno nationalism. The four major coalitions and affiliate parties were ethno national based but were **all ideologically of one type**. When the class element vanished after the death of former Prime Minster Meles Zenawi, ethno nationalism erupted. Marxists often had difficulty understanding ethno nationalism. They thought it is a transient phenomena that will wither away with triumph of socialism (the proletariat has no nationality was the slogan) but as seen in the former Yugslavia, ethno nationalism prevailed over class, it killed it actually.

[7] The Pretoria peace deal was mainly the result of the devastating two year war in Tigray and international and regional pressure on the regime. The peace deal has an *international character* and it is vital to *keep its international feature alive by engaging all those important actors*. Experince elsewhere shows if Tigray keeps its engagement with these forces by regularly updating the main actors it can serve as *deterent* in case regime fails to implement the contents of the agreement.

[8] When the regime assumed power in 2018, Oro-Amhara (ODP-ADP) coalition took center stage and was responsible for what happened thereafter. Yet the ADP wing seems to have slowly lost its influence particularly since the last Congress of PP, following the dismissal of some of the senior leaders from party and government. The ODP and fraction of Ezema seem to be in charge of the country's affairs since then.

ቁጽሪ) ናይ ባዕላ ተፈናቕልቲ ህዝቢ ኣለዋ:: Monopoly over the legitimate use of violence is the defining feature of any state[9] ዝብል ናይ ማክስ ዌበር መግለጺ ሓደ መንግስቲ: ኢትዮጵ**ያ** ካብ እትስእኖ ነዊሕ ገይሩ እያ:: ከም ሃገር ሕግን ስርዓትን ምርግጋጽ ካብ ዝኣብያ ጸኒሑ ኣሎ:: ኣብይዋ ጥራሕ እውን ተይኮነ ብዝገርም መልክዑ **እቲ ስቴት ኣብዛ ሃገር ምንጪ** ዋና ናይ **ዘይ ምርግጋእን ራዕድን** ኮይኑ ይርከብ:: ገለ ናይ ጸጥታ ሰብ ሞያ ከም ዝብልዎ መራሕቲ ሃገራት ቅድሚ ኹሉን ልዕሊ ኹሉን ዓዲ ንምርግጋእ ክሰርሑ ይግባእ ይብሉ:: ኣብዛ ሃገር ኣብ ስልጣን ዘሎ ሓይሊ ግን 24 ስዓት **ነዙይ ተቃራኒ ዝኾኑ ነገራት** ይሰርሕ:: ናይዚ ዕላማ መወዳእታ እንታይ ከም ዝኾነውን ንምርዳእ ኣጸጋሚ እዩ::

ኣብ ትግራይን ኣብተን ተገልጸ ክፋል ክልላትን: **መንግስታዊ ግልጋሎት ንኣብነት ትምህርቲ ጥዕና** ዳርጋ የለን: ተሃልዩውን ብክፋል ጥራሕ እዩ:: ንግዲ ይኹን ናይ ግለሰባት ካብ ሓደ ኸባቢ ናብ ካሊእ ኸባቢ ምንቅስቃስ ኣብ ሓደጋ ካብ ዝኣቱ ጸኒሑ እዩ:: ኢኮነሚ ታሃገር ቁልቁል ምኻድ ካብ ዝጅምር ጸኒሑሎ: እዚታት ደሚርካ ትረአ እታ ሃገር ፈይልድ ስቴት (failed state) ንምባል ዘኽእል'ዩ: ቀጺሉኹ ንዝብል ሕቶ ግን ብርግጸኝነት ምዝራብ ኣይከኣልን:: ብኻሊእ ወገን እንትረአ ዕደጋ ዘመናዊ ኣጽዋራትን ድሮንን: እታ ሃገር ትምረሐሉ ተረኽ ('EPRDF's ethnic basic federalism is disruption to Menlik's nation building project'): ብዛዕባ ቀይሕ ባሕርን ወደብን ዝግበር ዘሎ መድረታት: ሰበ ስልጣን ክልላት ካብ ስልጣን ዝእለይሉ ከይዲ: እት ገዛኢ ፓርቲ ነተን ዝነበራ ኣባላት ውድባት ዝጨፍለቐሉ ከይዲን: መሰረታዊ **ፖለቲካን ኢኮነሚያዊ ዋኒናት ታሃገር ዝውሰነሉ ከይዲ** ትረአ ተሎ እታ ሃገር **ኣብ ኢድ ውልቀሰብ** ከምዝወደቐት ብግልጺ ምርኣይ ይከኣል:: ደሚርካ ትረአ እታ ሃገር ኣብ ትሕቲ ውልቀሰብ ትርከብ ፈይልድ ስቴትያ ምባል ይከኣል:: ብካሊእ አገላልጻ ልክዕ ከምት ቀደም ዝነበረቶ ናብ እምፓይር ዘመን ተመሊስና አለና ማለት'ዩ:: **ኢምፓየር ድማ ሓይሊ ተረኺቡ ሕግን ስርዓትን ዘይገዝኦ ብጉልበት ድላዩ ናገበረ ዝነብር ስርዓትዩ::** ብካሊእ ገጽ ትረአ እታ ሃገር ምስ ካልኦት ናይ ኣፍሪካ ሃገራት ብንጽጽር እንትትረአ ዘለዎዋ ንነጻነትን ዓርሰ ምምሕዳር ዝቃለሱ ዕጡቓት ናይ ብሔር ሓይልታትን **ብዝሓት ሪከርድ** ምባል ይከኣል::[10] እዘም ሓይልታት ዋላኳ ንዝሓለፉ 60 ዓመታት ማእኸላይ መንግስቲ ከጥፈኦም ዘሎ ዝየለ ሓይሉ እንተሞከረ ካብ ማንም ግዘ ንላዕሊ ብተደራጀወን ብሕልኽን ምስ ማእኸላይ መንግስቲ ኣብ ምልታም ይርከቡ:: በት መንነት ንምጥፋእ ኣብ ዝነበረ ከይዲ ዝበጽሐ ግፍዕን በት ድሕሪ 1983 ዝተፈጥረ ምቹው ፖለቲካዊ ኩነታትን ናይ ኢህወደግ ናይ መደብ ፖለቲካ ውድቀት ተኸቲሉ ዝመጸ ናይ እይዲዮሎጂ ክፍተት **ወይ ለውጢ[11]** ተደሚሩ ኣብ **ታሃገር ናይ መንነት ፖለቲካዊ ሕቶ ኣብ ላዕለዋይ ጠርዝ** ይርከብ:: ማእኸላይ መንግስቲ ውን ካብ ማንም ግዘ ንላዕሊ ንቲ ሕቶ ካብ ብሰላም **ብሓይሊ ጥራሕ ክፈትሖ ዝወሰነ** ይመስል::[12] እዘም ሓይልታት እዚኦም ካብ ልስልስ ዝበለ ናይ ፖለቲካ ሪፎርም ሕቶ: እስካብ ሙሉእ ናይ ሓገርነት ሕቶ ዝሓቶፈ ናይታ **ሃገር ግዝኣታዊ ሓድነትን ህልውናን ውን ኣብ ሕቶ** ዘእቱ አጀንዳ ዘለዎም ስለ ዝኾኑ ካብ ኣብ ካልኦት ናይ ኣፍሪካ ሃገራት ዘሎ ሕቶ ፍልይ የብሉ:: ስለዝኾነ ኣብ ሞንጎ ክልቲኡ ሓይሊ ዝግበር **ውጥጥን ኪናትን** ናበይ የምርሕ?

---

[9] Max Weber, *Politics as a Vocation* (Politik als Beruf), in Gesammelte Politische Schriften, Munich, 1919 [1921] pp. 396-450.

[10] See Assefa Fiseha, *Federalism, Devolution and Cleavages in Africa* (Springer, 2024) chapter 4

[11] Prosperity party ideology is not as coherent as one wants to be. Its Amhara wing initially insisted for example on the need to shift to geographic federalism while the Oromo wing plays dubious role. PP has distaned itself from developmental state and declared homegrown economic policy but experts say there is little that makes it home grown, it is shift towards liberal market and privatization of the economy as in in the sudar and telecom industry.

[12] The Pretoria peace deal is the only effort that the regime was induced to stop the violence in Tigray partly as a result of external pressure, otherwise from Sidama and Wolyta demand for regional state to the wars in Oromia and Amhara, there has been little or no effort to provide political solution.

ንሕናኸ ኣብዚ ኸይዲ ታይ ንግበር? ናብየናይ ንውግን? ብምንታይ መለክዒ? ዝብል ወሳኒ ሕቶ ክንምልስ ንግደደሉ ግዝ’ዩ:: ብሓጺሩ ግን እዚ ክነታት (sustainable) ዘለቔታዊ ዘይኮነን (ዋላኳ ኩነታት ክም ዘለዎ ናይ ምቅጻል ጸቢብ ዕድል እንተሃለወ) ኩነታት ደሚርካ እንትረአ ግን ሕዚ ዘለናሉ ኩነታት ዘለቔታ ዘለዎ ኣይኮነን ከምዙይ ኢሉውን ንነዊሕ እዋን ክኸድ ኣይኽእልን:: እኳ ደኣስ ኣብ ስግግር ክምዘለና ዘመላኽት እዩ::

ረብሓ ትግራይ አብዚ እዋን እንታይ’ዩ ዝብል ምምላስ ወሳኒ ግን ከቢድ ሕቶ እዩ:: በተሓደ ወገን ካብ 1983-1987 ዓም ዝተኸልናዩ መስርሕ **ብሰለስተ ምኽንያት** ረብሓ ትግራይ (በቲ ሕገ መንግስቲ መሰረት ዝሰፈረ መሰል ዓርሰ ውሳነን ዓርስኻ ምምሕዳርን)[13] **ከረጋግጽ አይከአለን::** ቀዳማይ ንኽሰርሕን ክፍጸምን **ሙሉእ ዕድል አይሃብናዮን::** ከምዝፍለጥ እቲ ሕገ መንግስቲን ፌደራል ስርዓትን ናይ ፌደራልን ክልላት ተቋማትን **ብአውራ ፓርቲን** ዴሞክራቲክ ሰንትራሊዝምን ተጨፍሊቑ’ዩ ነይሩ:: ብሓጺር እንትግለጽ ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ብፖለቲከኛታት ሽዋ ንዝበጽሖ በደል ክምልስ: ደደቢት ትወርድ ዝነበሮ ዕላማ ዝጻረር ብዝመስል መልክዑ ሽዋ **ካብ ሽዋውያን ንላዕሊ ሃኒጹ** ክልላት ኣዳኺሙን[14] ተመሊሱ ቆላ ተምብየን ወሪዱ’ዩ:: ክልላት ብናይ ባዕለን ሃፍቲ ናይ ልምዓት ማእኸል ምኳን ይቅረሞ: ደሞዝ ንምኽፋል እኳ ዝንገዳገዳ ገይርወን’ዩ:: ክልላት ባዕለነን ብዝመረጸኦ መራሒ ክምረሓ እናተገበአ **ፓሪቲ ብዘቐመጠለን ሞግዚት** ተተኪኡ እዩ:: **ካልአይ** እቲ ፌደራል ስርዓት ንክሰርሕ ዕድል ሂብናዩ ተንኾን እውን: ትሕገ መንግስቲ ንትግራይ ረብሓ **ዕንቅፋት** ዝኾኑ ናይ **ትሕዝቶ ጸገም** አለዎ:: ንአብነት ናይ ክልላት እቶት ብጣዕሚ ውስን ኮይኑ እት ዝዓበየ እቶት ንፌደራል መንግስቲ ዝህብ’ዩ:: ናይ 2016 ዓም በጀት እንትረአ ኣዲስ ኣበባ 140 ቢልየን ብር እንትምደበላ ተቐራራቢ በዝሒ ሕዝቢ ዘለዎ ኽልል 20 ቢልየን ብር እዩ ተመዲብሉ:: እዙይ ማለት ወዲ ኣዲስ አበባ ብነብሰ ወከፍ 7ብር ትረክብ ወዲ ት ኻሊእ ኽልል 1ብር ጥራሕ ይረክብ ማለት እዩ::

ርግጽ እቲ ፌደራል መንግስቲ ልምዓታዊ እንተሎ እቲ ሃፍቱ ኣብ ክልላት ዓበይቲ ናይ ልምዓት ፕሮጀክትታት ብምክያድ ከካሓሕሶ ተሞከረ ድሕሪኡ ዝመጸ ስርዓት ግን እት ሃፍቲ ኣብ ምንታይ የውዕሎ ከም ዘሎ ዝፍለጥ’ዩ:: ቲፌደረሽን ቤት ምኸሪ **በቁጽሪ ብዙሓት** ንዝኾኑ ምቻዉ ክኾን ተገይሩ ተቀርጸ’ዩ:: ብኡ ምኽንያት እዉን አብዘሓ ቁጽሪ ዘለዎም ክልላት ነቲ ፌደረሽን ከምድላዮም ንክገብርዎ ምቻዉ’ዩ:: ገለልተኛ ዝበሃሉ ተቋማት ብዘይ ምፍጣሩ ድማ እቲ ፌደረሽን ቤት ምኸሪ እቲ **ማእኸል ዝሓዘ ሓይሊ ከም ድላዩ** ክዝውሮ ኮይኑ’ዩ:: ኣብ ካልኦት ሃገራት ወሰንቲ ዝኾኑን ናይ ክልላት ስልጣን ዝጻባእ ነገር ብፌደራል ብርኪ ኣብ ዝግበር ከይዲ እንትለዓል ነተን ክልላት **ቪቶ ስልጣን** (veto power) እንትህብ (ኣብነት ናይ ደቡብ ኣፍሪካ ስዊዝ በልጀምን ጀርመን ሕገ መንግስቲ) ኣባና ከምኡ ዝበለ መስርሕ ይብሉን:: ብተወሳኺ ክልላት ብፌደራል ደረጃ ዝወጽእ ሕጊ ይኹን ፖሊሲ ዝሳተፉሉን ጽዕንቶ ዝፈጥራሉ አሰራረሓ ይብሉን:: ከም ዝፍለጥ እቲ ፌደረሽን ቤት ምኸሪ **ሕጊ ናይ ምውጻእ ስልጣን** የብሉን:: **ሳልሳይን ትዝኽፍአን** ግን ፖለቲካ ከም ሃገር ይኹን ከም አፍሪካ ብስርዓት ብህገ መንግስቲን ብልዕልነት ህግን ዝምራሕን ዝግዛእ ፖለቲካዊ ስርዓት

---

[13] ኣብዝ ሕዚ እዋን ረብሓ ትግራይ ድሕሪ ጽንተት ኪናት ካብ ቲ ናይ ካልኣይ ወያነ ዘመን ትሕዝቱኡ ዝቐየረ ይመስል

[14] Studies on fiscal federalism show on average regional states depend for 80% of their regional expenditure from federal grant and they cover only 20% from their own revenue. Although federal budget and regional state annual budgets significantly increased since 1991, the percentage remained almost the same. EPRDF led federal government was ‘developmental’and thus spent a large part of the federal budget on capital projects such as expansion of universities, air ports, industrial parks, roads etc, it was based on discretion of the federal government and was not constitutionally entrenched. When propseprity party assumed power in 2018, a bulk of the federal budget is used to buy war equipemnts and for the construction of imperial style palaces and parks and little is left for development project. As we speak one fourth of Ethiopia’s population needs emergency food.

አይተተኸለን::[15] ስለ ዝኾነ እውን **ዋላ ቶም ተገልጹ ኅደሎታት ኣብቲ** ሕገ መንግስቲ ተስተኻኺሎም ተዝነብሩ እውን ብስርዓት ዝምራሕ ፖለቲካ ሓይሊ እስካብ ዝየለ እዋን ስልጣን ሒዙ ድላዩ ናይ ምግባር ድሑር ባህሊ እስካበ ዘሎ ግዘ እቲ ጸገም ቀጻሊ እዩ:: ኣብ ኣፍሪካ እዛ ሃገር ሓዊሱ ፖለቲካ ስልጣን ንህዝቢ ረብሓን ህዝቢ ዝሐሸ መነባብሮ ንኽፍጠርን ናብ ስልጡን ኣሰራርሓን ክኸይድ ተይኮነስ ትፖሊተካ ሓይሊ ስልጣን ንናይ ውልቀ ወይ ውሱን ጉጅለ ረብሓ ምውዓል እስካብ ዘይተረፈን ዘይ ቅቡል ምኺኑን ምርድዳእ ተዘይተበጺሑን ድላይና ሕገ መንግሲቲ ተቐመጥና ሕገ መንግስቲ ንጎኒ ገዲፉ ናይ ባዕሉ ረብሓ ጥራይ ዘረጋግጽ ድሑር ፖለቲካዊ ባሕሊ እስካብ ዝሃለወ ረብሓ ትግራይ ምርግጋጽ ከቢድ እዩ:: እዚ ትግራይ ሕዚ ዘላቶ ኹነታት እውን ዝምልከትዩ:: ከም ዝፍለጥ ብነበር ቀዳማይ ምኒስተር መለስ ዝምራሕ ዝነበረ ፓርቲ ካብ ኣፍሪካ ፍልይ ዝበለ እዩ[16] ዝባሃል ዋላ ተነበረ ብድሕሪኡ ግን እቲ ፓርቲ ይኹን እቲ ሃገር ከም ካልኦት ሃገራት አፍሪካ ምናልባት እውን ብዝባኣሰ መልክዑ እቲ ሕመቕ ተራእዩ እዩ::

ረብሓ ትግራይ እንታይ እዩ?

ረብሓ ትግራይ ዋላኳ ምስ ህዝቢ ብዝግበር ነጻ ምይይጥ ዝውሰን እንተኾነ ካብ ሕሉፍ ታሪኽ ግን ዝነጸረ ነገር አሎ:: ንሱውን ንነዊሕ እዋን ብዝገበሮ መሪር ቃልሲ **ዓርሱ ናይ ምምሕዳር መሰሉን ስልጣኑ** ናብ ዋጋ ዕዳጋ ዘይህብ ምኺኑ'ዩ:: ቀዳማይን ካልኣይ ወያነ ይኹን እቲ ጥቅምቲ 24 2013 ዓም ዝተኣወጀ ናይ ጵንተት ኪናት ትግራይ ዓርሰይ ከመሓድር መሰል ዓርሰ ዉሳነ ይከበር ስለዝበለት'ዩ ሓደ መንቀሊ ትውጥጥ:: እንተኾነ ግን ዓርስኻ ናይ ምምሕዳር መሰል **ብኣርባዕተ ተፈላለየ ብርኪ** ክረአ ይኽእል'ዩ:: ኣብ ፌደረሽን: Asymetric federalism: ኮንፌደረሽን ከምኡዉን ነጻ ሃገር ክፍጸም ይኽእል'ዩ:: ዓርስኻ ምምሕዳር አብ ትሕቲ ፌደራል ስርዓት ልዕል ኢሉ ከምተገለጸ ረብሓ ትግራይ ከረጋግጽ አይካኣለን: ግን ምስ **ምፍራም ውዕል ፕሪቶርያ** ተታሓሓዘ ስለ ዝኾነ ከም መበገስን ንኡስ ዕላማ (minimum goal) ገይርካ ክውሰድ ይከኣል እዩ:: Asymetric federalism ከም ትግራይ ዝበለን ፍልይ ዝበለን ፖለቲካዊ ን ታሪኻውን ምኽንያት ዘለዎ ከባቢ ዋላ እኳ ታሃገር ብፌደራል ትመሓደር እምበር ካብተን ካልኦት ክልላት ብዝተፈለየ መልክዑ **ልዕል ዝበለ ዓርስኻ ናይ ምምሕዳር** ስልጣን ዝህብን ግደ ት ፌደራል መንግስቲ እውን ውስን ዝኾነሉ ስርዓት እዩ:: ዓርስኻ ምምሕዳር ኣብ ኮንፌደረሽንን ነጻ ሃገርን ድማ ካብ ቶም ላዕላይ ዝተገልጹ ልዕል ዝበሉ ናይ ዓርስኻ ምምሕዳር ብርክታት እዮም::

---

[15] Africa's political system is characterized as neo-patrimonial extractive state where there is little distinction between private and public and those who hold power make the country and its resources as if it is an extension of their private kitchen. In medivial Europe, there was no distinction between private and public. It took centuries to end that kind of regime and establish a well functioning state and this happened in the 19th and early 20th century. Functioning state instituions replaced the patrimonial state and then democratization followed. In Africa although many countries have constitutions that provide separation of powers, rule of law, democracy etc behind such crude formality, exists an elite that could be an army (as in Sudan, Egypt, Uganda and Zimbabwe), party as in South Africa and Ethiopia, business elite or clan as in Somalia that control political instituions and divert their role to serve factional interests (state capiture) instead of using power to serve the public. This is also called politics of the Belly or neo-patriminial state and such widely spread malpractise kills institutions, democratization, federalism and building of politics under rule of law.

[16] Arkebe Ukbay's book (*Made in Africa: Industrialization in Africa* (Oxford University Press, 2015) rejects the neopatrimonial regime as inapplicable to Ethiopia and argues Ethiopia as a model of industrilizalization in Africa. Others have argued that Ethiopia is not immune to the risks of neopatrimonial political regime in so long as the public sector is not run by meritocratic civil service as it remains politicized and very much neglected. Authoritariansim and one party rule without system of checks and balances and rule of law exposed the regime to neo patrimonial regime and that is what post Meles Ethiopia became. See Assefa Fiseha, 'Ethiopia: Development with or without Freedom?' in *Human Rights and Development Legal Perspectives From and For Ethiopia* Eva Brems, Christophe Van der Becken, Solomon Abay eds., (Leiden: Brill Nijhoff, 2015)

ቶም ተገልጹ ናይ ዓርስኻ ምምሕዳር ብርክታት ከም ዘለው ኮይኖም ግን ኣብ ኢምፓየርን ብጉልበት ምስ ዝጎብጥን ኮይንካ ረብሓ ትግራይ ምርግጋጽ ዝከኣለሉ ዕድል ዘሎ ኣይመስልን:: ዋላ'ዃ ዓርስኻ ምምሕዳር ኣብ ትሕቲ ፍደራል ኢትዮጰያ ይፈተን ተዘይኮይኑዉን ብ ኣንቀጽ 39 ኣቢልካ ምውጻእ ይከኣልዩ ዝብል መስርሕ እንተሃለወ ኣብ ትሕቲ ኢምፓይር እዙይ ዝከኣል ነገር አይኮነን ተፈቲኑ እውን ዘምጸኦ ተራእዩ እዩ:: ኪናት እዉን ምስቲ ኣብ ዝሓለፈ 3 ዓመት ተርአየ ጉድአቱ ከቢድ ኮይኑ ተረኺቡ'ዩ:: ስለዝኾነውን እተን ዝቐረያ ክልተ መማረጺ ምርኣይ ግድን ይኸውን::

እቲ ሕዚ ዘሎ ሕገ መንግስቲ ረብሓ ትግራይ ከረጋግጽ ዝይከኣሉ ኩነታት ኣብ ላዕላይ ሕጽር ብዝበለ መንገዲ ተሓቢሩ'ዩ:: ንናይ ትግራይ ሕቶ መልሲ ዝህብን ምስት ናይ ትግራይ ናይ ነዊሕ ዘመን ባዕልኻ ናይ ምምሕደዳር ድልየትን ዝመጣጠንን ብጣዕሚ **ልሕሉሕ ማእኸልን መብዛሕትኡ ፖለቲካዊን ኢኮነሚያዊ ስልጣን ንክልላት** ዝህብ ፖለቲካ ስርዓት ምስ ከምኡ ድልየት ዘለዎም **ሓይልታት ኮይንካ ምስራሕ'ዩ::** ኣብዚ ስርዓት እዙይ እቲ ማእኸላይ መንግሲቲ ዝህልዉዎ ስልጣን ብጣዕሚ ውስንን እተን ውስናት ዝበሃላ ስልጣንውን ምስ ተን ክልላት ብዝግበር ልዝብን ዝውሰን ይኸውን (based on consensus or qualified majority):: እተን ክልላት ወሰንቲ ዝኾኑ ፖለቲካውን ኢኮነሚያዊ ጉዳያትን ናይ ምውሳን ምሉእ ስልጣን ዝህብዩ:: እዙይ ብብዙሕ ምኽንያት ተመራጺ ስርዓት'ዩ:: እት ሓደን ዋናን ምኽንያት **ምብትታን ዘይበሉ** ግን ድማ ነተን ኣባል ክልላት ዝዓበየ ስልጣን ዝህብ ስለዝኾነ ብዛዕባ ***ምፍራስ ታሓገር*** ንዘተሓሳስቦም ናይ ውሽጢ ይኹን ናይ ደገ ሓይልታት **ስግኣት** ዝምልስ'ዩ:: በቲ ካሊእ ወገን ድማ ነቶም ንዝሓለፍ 60 ዓመታት መሰል ዕርሰ ውሳን ዝሓቱ ሓይልታት ናብ ሓዱሽ ሃገር ምምስራት **ዝቀረበ** እት ዝዓበየ ፖለቲካዊ ስልጣን ዝህብ'ዩ:: ብተወሳኺ ሓዱሽን ነጻ ሃገር ኣብ ምምስራት ዘሎ ሕልኽልኽን ስግኣትንውን ዘቕረ'ዩ:: እቲ ዝዓበየ ናይ መወዳእታ መማረጺ ነጻ ሃገር ምምስራት'ዩ:: እዙይ ድሕሪ 1990 (ዓምፈ) ናብ 28 ዝኾና ሓደሽቲ ዓድታት ምስ ምዉላድን ካብቲ ቅድሚ 1990 ዝነበረ ***ኣሳሪ መስርሕ*** ዝሐሸ ኩነታት ከምዘሎ ዘርኢ ተኾነ[17] እቲ ኸይዲ ግን ቀሊል ከም ዘይኮነ ኣብ ዝሓለፈ ሰለስተ ዓመት ተራእየ ይመስለኒ:: ጎረባብቲ ይኹና ዓለም ለኸ ሓይልታት ንናይ ባዕሎም ረብሓ ክብሉ ብዙሕ ጸቕጢ ክፈጥሩ ከም ዝኽእሉ እውን ይፍለጥ'ዩ:: ካብዙይ ብተወሳኺ ኣብ ዓለም መድረኽ ወጺኻ እውን ተቐባልነት ምርካብ ቀሊል ዝበሃል ኣይኮነን:: በቲ ካሊእ ወገን ካልኦት ገለ ሓይልታት እዉን ንናይ ባዕሎም ረብሓ ክብሉ ምስረታ ነጻ ሃገር ዝድግፉ ክህልው እዮም ግን በዝሖም ክንድቶም ዘይድግፉ ኣይኾኑን: ስለዝኾነ እዚ መማረጺ እዙይ ዋለ ዕጽው ኣይኹን ግን ቀሊል ዝበሃል ኣይኮነን:: እቲ ዘሎ መማረጺ እቶም ተጠቐሱ ኮይኑ ሕዝቢ ትግራይ ብነጻ መድረኽ ቀሪብሉ ክውስኖ ዝግባእ እዩ:: እዙይ ከም ዘሎ ኾይኑ ግን እቲ ናይ ህዝቢ ውሳነ ድላዩ ይኹን ብዘየግድስ ናይ **ግድን ክንክተሎምን ክንገብሮም ዘለና ኽልተ ቅድመ ኩነታት** ኣለው::

1. ትግራይ በቲ ዝሓለፈ 3 ዓመት ዝበጽሐ ኪናትን ጽንተትን ናይ መንግስቲን ፓርቲን አመራርሓ ውድቀትን ኣብ ከቢድ ፖለቲካው ኢክነሚያዊን ማሕበራዊን ብስርውና ትርከብ:: እቲ አብ ላዕሊ ነታ ሓገር ዝገለጽናሉ ፈይልድ ስቴት (failed State) ዝብል መግለጺ ንትግራይዉን ዝምልከትን ዝገልጽ'ዩ:: ትግራይ

[17] Glen Anderson, 'Unilateral Non-Colonial Secession and Internal Self-Determination: A Right of Newly Seceded Peoples to Democracy?' *Arizona Journal of International and Comparative Law* 34:2 (2017) p. 2; Margaret Moore, 'Introduction, The Self-Determination Principle and the Ethics of Secession,' in Margaret Moore ed. National Secession and Self Determination (Oxford: Oxford University Press, 1998) p.6; Susanna Mancini, 'Rethinking the Boundaries of Democratic Secession: Liberalism, Nationalism and the Right of Minorities to SelfDetermination,' *International Journal of Constitutional Law* 6:3-4 (2008) pp.581

ህዝባን ግዝኣታን ኣይመለሰትን:: ህዝቢ ምስ 1977 ዝገጠመና ድርቅን ጥምየትን ዝመሳሰል ኣብ ከቢድ ድርቂን ጥሜትን ይርከብ:: ኣብ ብዙሕ ቦታ መንግስታዊ ግልጋሎት ብስርዓት ከምዝየለ ይግለጽ: ስርቅን ወንጀልን ኣብ ብዙሕ ቦታ ይፍጸም ኣሎ ወዘተ:: ስለ ዝኾነ ድማ ቅድሚ ኩሉን ልዕሊ ኩሉን **ገዛና ነዕሪ:** ትግራይ ካብ ፈይልድ ስቴት (failed state) ናብ ብስርዓትን ህግን ዝምራሕ ዓለም ለኸ ኣፍልጦ ጥራሕ ዝቐረዩ **ምሉእ ክልላዊ ምምሕዳር** (ዲፋክቶ ስቴት De Facto State) ነሰጋግራ[18]:: እዚይ ዝብለሉ ምክንያት ምርዳእ ወሳኒ'ዩ:: **ቀዳማይ** ምኽንያት ገዛናን ናይ ውሽጢ ጉዳይናን እንተይ ኣዕረና ብዛዕባ ዓርሰ ምምሕዳርን መሰል ዓርስ ውሳነን ምዝራብ ትርጉም ክህልዎ ኣይኽእልን:: ትግራይ ንኹሉ ዝሓቑፍ ኣሳታፊ: ንህዝቡ ዘዳምጽ ተሓታታይነት ዘለዎ ፖለቲካዊ ስርዓትን እቲ ቢሮክራሲ ድማ ብብቕዓትን በሞያ ስነምግባር ዝተሃንጸ ቅልጡፍን ጽርየት ዘለዎ ግልጋሎት ዝህብ ስርዓት ክትተክል ኣለዋ:: ተዘይኮይኑ **ቃልሲ ህዝቢ ትግራይ ካብ ሓደ ገዛኢ ናብ ካሊእ ዝኸፍአ ገዛኢ ምስግጋርን** እቲ ተኸፍለ **ክቡር መስዋእቲ ምሕንሻሽን እዩ::** ስለ ዝኾ ነውን ህንጸት እታ እን ምነያ ትግራይ ኣብ ኢድ ግለሰብ ይኹን ሓደ ፓርቲ ተይኮነ ኣብ ዴሞክራሲያዊን በሕጊ ዝግዛእ ስርዓትን ምትካል ግድን ክኾን ኣለዎ:: እዚይ **እንተይገበርና** ብዛዕባ መሰል ዓርሰ ውሳነ ኮንፌደረሽን ወይ ነጻ ሃገር እንተተዛረብና **ውን ማንም ዝሰምዐና ናይ ቀረባ ይኹን ናይ ደገ ሓይሊ ክንረክብ ኣይንኽእልን**::[19] ብዙሓት መጽናዕትታት ከም ዘርእይዎ ዓርሱ ናይ ምምሕዳር ሕቶ ዘለዎ ህዝቢ ዋላ ኣብ ምቹው ኩነታት እይኹን ከባቢኡ ብስርዓት ዝመርሕ ምኳኑ: እቲ ዕድል እነተተዋሂቡ ክትግብሮ ዝኽእልን **ዘየጠራጥር ሓይሊ ምኳኑን ከርኢ ግድን** እዩ:: ተዘይ ኮይኑ ከም ደቡብ ሱዳን ዝወደቐ መንግስቲ እናራአዩ ንስኹም እውን ክምኡ ክትኮኑ ኣይንፈቅድን ዝብል ክበዝሕ'ዩ::

2. ካልኣይ ኣብ ቀረባ ይኹኑ ኣብ ርሑቕ ዘለዉ ከባቢያዊን ዓለምለኸ ሓይልታት ቃልሲ ሕዝቢ ትግራይ ዝከታተሉ ሓይልታት ኣብቲ ናይ ጽንተት ኲናት ትግራይ ዘርኣየቶ መስተንክራዊ ጀግንነትን ተሰማዕነትን ኣብ ሰላም ግዜ ክድገምን ኣብ ከባቢና ጽዕንቶ ፈጠርትን ተሰማዒ ሕይልን ክንኮን ተኾይኑ ካብ ሕትኽቱኽ ወጺና ትግራይ ብብቐዓት መሪሕና ከባቢና ንጸልወሉ ስርዓት ክንፈጥር ክንክእል ኣለና:: ምስ ዞም ሓይልታት ናይ ሓባር ረብሓን ጥቐሚን መሰረት ዝገበረ ዱልዱል ረኽቢ ምፍጣር እውን የድሊ:: ኣብቲ ናይ ጽንተት ኲናት ግዘን ምስ ምፍራም ውዕል ፕሪቶርያን ተታሒዙ ምስ ከባቢያዊን ዓለምለኸ ሓይልታት ዝተፈጥረ **ረኽቢ ንረብሓና** ክነውዕለሉ ንኽእል ክልተ ዕድል ሂቡናዩ:: ቀዳማይ ኣብቲ ኺናት ግዝ እቲ ዝተፈጸመ ገበናት ዝበጽሐና በደልን **ጽንተትን ብሰነድን** ብመርተያን ክነርደኣሉ ንኽእል ዕድል ሂቡና እዮ:: እቲ ገበናት ብደንቢ ተሰኒዱ ንዝምልከቶ ብስርዓት ክወሃብ ኣለዎ:: እቲ ተፈጢሩ ዘሎ ዕድል ብንቕሓት ነዚ እነተዘይ ተጠቒምናሉ **ድሕሪ ጽንተት እውን ምስታ ኢምፓይር ብሰላም ንምንባር ከምተቐበልና ዘቑጽር እዩ ክኸውን** እዚ ድማ ንመስል ዓርስ ውሳነ ትግራይን **ቀጻሊ ቃልስን ቀታሊ** እዩ:: እት ካልኣይ ዝበጽሐና ኢኮነሚያዊ ዕንወት ብቶሎ ንክንሓዊ ነዞም ሓይልታት ሓገዝ ክገብሩ ጸቕጢ ንፈጥረሉ ዕድል ይህብ እዩ::

እንትጥቕለል ከም ሃገር ይኹን ከም ክልል ቀጻሊ ፖለቲካዊ ምዕባለ ናበይ ይኸድ ዝብል ካብ ማንም ግዘ ንላዕሊ ዘይተገማታይ ግን ድማ ኣብ ዘለቔታዊ ዘይኮነ ስግግር ኩነታት ንርከብ:: እዚ ስግግር መድረኽ ናብ

[18] For all intents and purposes de facto state means running a democratic country under a rule of law with the only exception that it lacks international recognition. It has full control over its territory and consistently claims its territory in case it is lost temporarily; it provides basic services to its people including security and safety, education and health. It has state capacity and enjoys monopoly over the use of legitimate force in its territory to ensure law and order and persists as an entity for a long time despite the fact that it may lack recognition. See Scott Peg, *International Society and De Facto State* (Routledge, 2019)

[19] Oliver Mcpherson-Smith and Jendayi Frazer, *The Kosovo Conditions and the Case for American Unilateral Recognition of Somaliland* (Hover Institution, Standford University, 2023)

ረብሓና ክነውዕሎ ንኽእል ገዛና አጽሪና ኣብ ቀረባን ርሑቓን ምስ ዝርከቡ ከባቢያዊን ዓለም ለኸ ሓይልታት ረብሓ ትግራይ መሰረት ዝገበረ ጥንኩር ረኸቢ ፈጢርና ክልልና ብአግባቡ መሪሕና ቀጻላይ አንፈት ንውስነሉ ወሳኒ መድረኽ ምኻኑ ምርዳእ የድሊ:: ምስ ምፍራም ውዕል ፕሪቶርያ ንግዚኡ ናብቲ ቅድሚ ኪናት ዝነበረ ሕገ መንግስታዊ ስርዓት ተመሊስና በቲ 1987 ዓም ዝጸደቐ ሕገ መንግስቲ ክንማሓደር እንተተገደድና: ቀዳማይ እቲ ናይቲ ውዕል ወሳናይ ክፋል (ኣብ ኢድ ጸላእቲ ዘሎ ህዝብን ግዝኣት መሬትን ምምላስ) ዝፍጸም ኣይመስልን: እኳ ድኣ ከም **መጣልዒ** ይጥቀሙሉ ኣለው (ገለ ስነዳት ከም ዝሕብርዎ እቲ ኣብ ስልጣን ዘሎ ናይ ኦሮሞ ሓይሊ ምዕራብ ትግራይ ኣብ ሞንጎ ትግራይን: ኣምሓራን ደማዊ ኪናት ክግበርሞ ክልቲኡ ሓይሊ ክደቀሉ ዓብይ ፕላን ከም ዝለዎ ይሕብሩ):: ካልኣይ እታ ሃገር ሕዚ ዘለቶ ኩነታት ንነዊሕ ግዘ ዘኽይድ አይኮነን:: ስለዝኾነ ዓርስና ካብ ማንም ግዘ ንላዕሊ ኣዳሊና ገዛና ኣመዓራሪናን ምስ በዓል ከመይ ዝበሉ ናይ ቀረባን ርሕቑን ሓይልታት ኮይና ቀጻላይ ዕላማን ረብሓን ትግራይ ነረጋግጽ ዝብል **ጽባሕ እንተይኮነስ ሎሚ እንውስነሉ መድረኽ ንርከብ::**